

ανάγκην αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐνασχολῶνται εἰς αὐτὴν προθύμως.

2) Ὁ Παρὼν καιρὸς μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι πρέπει ἀφεύκτως νὰ ἔχωμεν μίαν πλήρη γνώσιν τῆς Γεωγραφίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ αἰὼν τῶν ἀνακαλυπτικῶν περιηγήσεων, ὅς τις ποτὲ δὲν ἦτον, καὶ εἰάν αἱ ἀνακαλύψεις νέων τόπων ἔλαβον τέλος, οὔτε θέλει σταθῆ. Βέβαια εἶναι ἤδη τριακόσιοι χρόνοι, ἀφ' οὗ ἐγιναν αἱ ἀνακαλύψεις τῶν ἀξιολογωτάτων τόπων, τὰς ὁποίας ἕνας Εὐρωπαῖος ἐδύνατο νὰ κάμῃ, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν μίαν μακρὰν σειράν ἀνελπίστων καὶ θαυμασίων εὐρέσεων, διὰ τὰς ὁποίας καὶ οἱ δύο κόσμοι ἐθαύμαζον. Πλὴν ὅλαι αὐταὶ αἱ περιηγήσεις, σχεδὸν καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους καιροὺς, ἀπίελεπον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ Ἠλούτου καὶ τῆς δυνάμεως· ἡ δὲ αὐξήσις τῆς Γεωγραφίας ἦτον τόσον μακρὰν ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῶν ἀνακαλυπτῶν, ὥστε ὅποιος τόπος δὲν περιεῖχε τίποτε νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν, ἢ νὰ εὐκολύνῃ τὸν εἰς αὐτὴν δρόμον, ἐκρίνετο ἀνάξιος τῆς ἀνακαλύψεως, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως, καὶ τῆς διεξοδικωτέρας περιγραφῆς. Μόνον εἰς τὰς ἰδικὰς μας ἡμέρας, τὰς ἡμέρας τοῦ φωτισμοῦ, διὰ τὸ ἀληθὲς καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν ἐνὸς κεκοσμημένου πνεύματος, ἐξέπεμψαν βασιλεῖς καὶ γένη ἀνθρώ-

πους πεπαιδευμένους, ἐξοδεύσαντες ἀναριθμήτους ποσότητας χρημάτων, ὄχι διὰ νὰ εὕρωσι τὰς μυθολογουμένας νήσους τῶν μακάρων, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνιχνεύσωσι τὰ μέρη τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ νῦν ἦσαν παντελῶς, ἢ τὸ πλεῖστον μέρος ἀγνώστα, καὶ διὰ τούτων νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν γνῶσιν τῆς Γεωγραφίας εὐτελεστέραν καὶ βεβαιωτέραν. Ὁ Κόοκ ἔκαμε τρεῖς ἀνακαλυπτικὰς περιηγήσεις, καὶ ὅλον τὸ οἰκονομικὸν ὄφελον, ὅ,που ἐξ αὐτῶν ἀπήλαυσε τὸ γένος τῶν Ἀγγλῶν, ἦτον ἡ εὕρεσις ἐνὸς τόπου πρὸς ἐξορτὴν τῶν παραθατῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἔτι εἶναι ἀδύηλον, εἰς τὴν ὥς ἀποικοί, ἢ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς κλέπται ἦσαν ἐπιβλαβέστεροι. Ἡ γνῶσις ὅμως τῆς Γῆς, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, ἡ ἀποκτηθεῖσα διὰ τούτων τῶν τριῶν περιηγήσεων, πόσα ἀπείρα πλοῦτη ἐπροξένησεν εἰς αὐτούς! Ὁ Κόοκ ὑποσρέψας, δὲν ἔφερε μεθ' ἐαυτοῦ οὔτε χρυσίον, οὔτε ἀδάμαντας, ἀλλὰ πλοῦτη ἀφθάρτα, ἦτοι τὴν ναυτικὴν του ἐφημερίδα, καὶ τὰς παρατηρήσεις τῶν συνοπαδῶν του (*). Ἄυτὸς ἔκαμε διὰ τούτων εἰς τὰς περιηγήσεις τοῦ κόσμου μίαν σχεδὸν πρὸ αὐτοῦ ἀγνώστον ὁδηγίαν, καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις μίαν εὐσοχωτέραν,

---

(*) Τῶν δύο περικλεῶν Φορσέρων τὰ ἐξαίρετα συγγράμματα κάμνουσιν εἰς τὴν Γερμανίαν ὡσάν μίαν ἐργασίαν.

βεβαιότεραν καὶ μετεωροτέραν ἐπισκόπησιν· ἐφεῦρε νέους λογισμοὺς πρὸς κατάληψιν τῶν περὶ τὸν Κόσμον περιηγήσεων, καὶ ἔφθασεν εἰς τοιαύτην ἀκμὴν, ὥστε δὲν ἄφησε πλέον εἰς τοὺς μεταγενεσέρους ἕνα τι λείψανον, διὰ τὸ νὰ κάμουν νέας ἀνακαλύψεις εἰς τὸ ἀνοιχτὸν πέλαγος (*). Ἡ τύχη ὁρῶς ᾤδήγησε τοὺς ἀπογόνους του, οἳ τινες ἐνηγκαλίσθησαν καὶ τὰ φρονήματά του, νὰ ὁρμήσωσι διὰ τινος νέου δρόμου πρὸς εὔρεσιν τῆς μέχρι τοῦδε ἀμφισβητουμένης, μεταξὺ τοῦ Ωκεανοῦ καὶ τῆς ξηρᾶς, Ἀρκτικοδυτικῆς Ἀμερικῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἐξιχνίασις εἶναι μὲν ὀλιγωτέρας ὠφελείας πρόξενος, ἀλλ' ὅχι καὶ ὀλιγωτέρου λόγου ἀξία ὡς πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῆς Γεωγραφίας, τῆς ὁποίας φαίνεται νὰ ἦναι ὡσάν μία κορωνίς. Ἡ αὐξήσις καὶ ἡ διόρθωσις τῶν ἔτι ἐλλειπῶν καὶ ἀβεβαίων εἰδήσεων τῆς ἐνδοτέρας Ἀφρικῆς, δὲν εἶναι ἐπιχείρημα ἐταιρείας ἐμπόρων, ἀλλ' ἀνθρώπων πεπαιδευμένων. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς καὶ μέχρι τοῦ νῦν γινομένους κόπους, ἀπολαμβάνομεν κατ' ἔτος καρποὺς, οἱ ὁποῖοι μετεφυτεύθησαν ὑπὸ Γερμανῶν ἐμπείρων εἰς τὴν γῆν τῆς Γερμανίας, διὰ τῆς χειραγωγίας τῶν περιηγητικῶν περιγραφῶν (**), αἱ ὁποῖαι, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν

(*) Ὅρα τὸ σύγγραμμα τοῦ νεωτέρου Φορσέρου, τὸ ἐπιγραφόμενον: Κόσμος ὁ ἀνακαλυπτής.

(**) Ἐτι καὶ διὰ τούτου οἱ δύο ῥηθέντες Φορσέροι ἀπέκτησαν εἰς τὴν Γερμανίαν μίαν ἀθάνατον δόξαν.

κὴν καὶ ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἀξιολογότητα, ἐν ταύ-
 τῳ διεγείρουσι καὶ ἐπαναπαύουσι τὴν φιλομάθει-
 αν· ὥστε εἶναι ἡ φιλολογία καὶ ἡ συνομιλία ὄλων
 τῶν ἠθοπεποιημένων βαθμῶν. Ταύτας τὰς περι-
 γραφὰς τῶν Περιηγήσεων οὔτε ὁ ἀναγινώσκων
 δύναται νὰ ἐννοῇ ὀρθῶς, οὔτε ὅποιος θέλει νὰ δι-
 ηγηθῆ μέρος τι ἐξ αὐτῶν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ μὴ
 προξενήσῃ φελοτα ἀμαθείας εἰς τοὺς ἀκροατάς,
 εἰάν δὲν ἔχη τινὰς Γεωγραφικὰς εἰδήσεις. Τοῦτο
 ἀπαιτεῖ ἡ φιλοτιμία, ἂν ἦτον καὶ μία σφαλερὰ
 κρίσις, ἢ ὅποιαδήποτε πρόληψις. Ἐντροπὴ εἶναι
 εἰς ἕνα τοιοῦτον καιρὸν, τὸ νὰ εἶναι τις ἄπειρος τῆς
 Γεωγραφίας!

3) Ἡμεῖς ὁμοίως ζῶμεν εἰς τὸν αἰῶνα τῶν πο-
 λιτικῶν θορύβων. Αἱ μεταβολαὶ αἱ ἐποῖαι πρὸ
 ὀλίγου ἔγιναν, καὶ εἶναι ἔτοιμα νὰ γίνωσιν εἰς
 τὴν πολιτικὴν καὶ Γεωγραφικὴν κατάστασιν πολ-
 λῶν τόπων, πρὸ πολλῶν χρόνων ἐγέμιζον τὰ
 φύλλα τῶν πολιτικῶν ἐφημερίδων, καὶ προμηγύ-
 ουσιν ἐν μέρει ἀκόμη ὕλην εἰς τὸ ἐξῆς διὰ πολ-
 λούς χρόνους. Πόθεν προξενοῦνται αἱ τόσον συχ-
 ναὶ κατὰ μέρος μωραὶ καὶ γελοιῶδεις κοίσεις, πε-
 ρὶ τῶν φερομένων εἰδήσεων τῶν τοιούτων πολιτικῶν
 συμβεβηκότων; βέβαια δὲν προξενοῦνται ὑπὸ ἄλλου
 τινός, εἰμὴ ἐκ τῆς ἀγνοσίας τῆς καταστάσεως τῶν τό-
 πων, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται ὁ λόγος. Κοινῶς λέγου-
 σι „τοῦτο δὲν μᾶς ἐγγίζει! τί μᾶς μέλλει!“
 ποῖος ἄνθρωπος μὲ αἰσθησὶν ἤθελε μείνη ἀδιάφο-

ρος, βλέπων τὰ γένη ὑπερασπιζόμενα τὴν ὑπερ-
τάτην εὐδαιμονίαν, ἤγουν τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ
τῆς τυραννίας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ; ποῖος Γερ-
μανὸς ἐδύνατο νὰ εἶπῃ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐρυθριά-
σῃ; πλὴν καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸ, *Humani
nihil a me alienum fuit*. (Δὲν εἶμαι ἀδιά-
φορος εἰς κανένα ἀνθρώπινον πράγμα), ὅπου ὁ
καταβεβηθισμένος τῆς Ρώμης λαὸς μὲ ὑψηλοφρόνους
ἐπαίνοους ὠμολόγησεν. Εἶναι μία παρατήρησις, ἂν
ὄχι νέα, πλὴν βεβαία, ὅτι κανένα ἄλλο γένος
δὲν λαμβάνει συμμεθεξιν εἰς τὰ παρόμοια περι-
στατικά τοῦ κόσμου, καθὼς τὸ γένος τῶν Γερ-
μανῶν. Ὅποιος Γερμανὸς ἔχει καλὴν ἀνατροφήν
καὶ εἶδησιν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ συμβαινόντων, ὅ-
που καὶ ἂν ᾔηται, λαμβάνει μέρος εὐθὺς εἰς τὰς
ἀντιφερομένας φατρίας, καὶ ὑπερασπίζεται, ἢ
ἀποσρέφεται τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ κοινῶς ὑπερ-
ασπίζεται τὸ μέρος τῆς ἐλευθερίας· μία σκο-
τεινὴ ἔφεσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὸν παρακινεῖ
νὰ βοηθῇ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου τὴν ζητεῖ καὶ τὴν
ὑπερασπίζεται. Πλὴν ὀλίγοι τινὲς μόνον γνωρί-
ζουσι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, τὴν ἀληθῆ Γερμανι-
κὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ὀρθὴν χοῆσιν αὐτῆς. Εἶ-
ναι χρέος εἰς καθένα πολίτην νὰ διδάσκηται κα-
τὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀποκτᾷ τὸν πρὸς τὴν διοίκησιν
τῆς πατρίδος του ἔρωτα, νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ ἐκ-
τελῇ τὸ πρὸς αὐτὴν χρέος του, καὶ νὰ δύναται
νὰ κρίνῃ ὀρθῶς περὶ τῶν πολιτικῶν συμβεβηκότων.
Τοῦτο εἶναι ὁ ἀξιολογώτερος χαρακτήρ ἐνός γέ-

ρους, ὅστις εἶναι ἀξιοσυγχώρητος καὶ ἀξιοσέβαστος διὰ πολλὰς αἰτίας, καὶ πρέπει νὰ ἀποκτᾶται μὲ προθυμίαν, ἀλλ' ὄχι μὲ βίαν, ἀνίσως ἐπιθυμῶμεν νὰ μὴ βιασθῆ καὶ ἡ πατρίς μας. Διὰ νὰ ὁδηγῆται δὲ αὕτη ἡ κλίσις μὲ βάσεις ὀρθὰς, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μάθῃ τις νὰ γνωρίζῃ τὴν δύναμιν καὶ κατὰσασιν τῶν πολιτειῶν, καὶ μάλιστα τῆς πατρίδος τούτου, καὶ τὸν μεταξὺ τούτων καὶ τῆς πατρίδος λόγον, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀναφερομένην ὑποσημίαν, ἣτις ἐπισηρίζει πάσης πολιτείας τὸ εἶναι, καὶ ἐμποδίζει πᾶσαν μεγάλην ἐπανάσασιν.

Ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀναισθησία, καὶ ἡ ἀκοινωνησία εἶναι ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως τῶν γνώσεων. Τί δύναται νὰ κάμῃ μία πολιτεία, ὅταν οἱ εἰθροπεποιημένοι βαθμοὶ ἐξ ἀμαθείας μένωσιν ἀδιάφοροι εἰς ὅλα τὰ πολιτικὰ συμβεβηλότη; ποῖος πρέπει νὰ ὑποσηρίξῃ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς κανόνας, τοὺς ἀφορῶντας πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἰσωτερικὴν βεβαιότητα τῆς πολιτικῆς διοικήσεως; δὲν εἶναι ὁ λαὸς, ὅστις δίδει διὰ τοῦτα χρήματα καὶ στρατεύματα; πλὴν πρὸς τὰ στρατεύματα καὶ τὰ χρήματα, ὅταν ἡ προθυμία ἐλλείπει; μὲ ποίαν προθυμίαν τάχα τὰ δίδει, μὲ ποίαν προθυμίαν θέλει πολεμήσει, εἰάν αὐτὸς δὲν ἔχῃ τινὰ ιδέαν οὔτε τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου, οὔτε τῆς ἐκ τῆς νίκης ὠφελείας; Εἶναι ἐπιβλαβὲς εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς τὸ νὰ ἦναί τις ἄπειρος τῆς Γεωγραφίας.

Ταῦτα τὰ αἷτια κυρίως ἀποκαθισῶσιν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀπαραίτητον χρέος τὴν ἀκριβῆ μάθησιν, καὶ τὴν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας γύμνασιν ταύτης τῆς Ἐπιστήμης — ἥτις τύχη ἀκαθῆ δὲν εἶναι μόνον ἀξιόλογος, ἀλλὰ καὶ πλήρης χαρίτων μάθησις — εἰς ὅποιον θέλει νὰ λάβῃ καλὴν ἀνατροφὴν, καὶ νὰ προχωρήσῃ ἱκανῶς εἰς τὴν μάθησιν.

Ἡ Γεωγραφία βέβαια κατὰ φυσικὸν λόγον πρέπει νὰ διαιρεθῆ κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς κληροπότητος (*) καὶ διὰ πάντα βαθμὸν νὰ ἐκλεχθῆ, ὅτι ἐξαιρέτως ἀνήκει εἰς αὐτὸν, καὶ εἶναι ἀμέσως ἀναγκαῖον, ὠφέλιμον καὶ ἀρμόδιον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ· πλὴν οἱ τοιοῦτοι κατὰ μέρος σκοποὶ δύνανται νὰ διατηρηθῶσι μόνον εἰς τὴν αἰσιακὴν παράδοσιν· ἐν ὅσῳ δὲ δὲν ἔχομεν σχολεῖα χωρὶς τῶν φιλοσόφων, τῶν πολιτικῶν εὐγενῶν, τοῦ πολεμικοῦ βαθμοῦ, τῶν πραγματευτῶν, τῶν τεχνιτῶν, τῶν βαναύσιων καὶ τ. λ. τὸ τοιοῦτον πρόβλημα μένει ἀνεκπλήρωτον. Πλὴν μὲν ταυτὴ μεταβολὴ καὶ διαίρεσις τῆς διδασκαλίας δὲν ἐπρεπεῖ οὔτε νὰ προβληθῆ, καὶ εἰὰν ἦτοιν

---

*) Οἱ Κύρ Δαπτελ πρὸς τούτοις δοξάζει, ὅτι πρέπει νὰ παραδίδωται ἡ Γεωγραφία διαφορετικῶς εἰς τοὺς νέους, καὶ ἄλλῶς εἰς τὰς νέας· ὅρα τὸν αὐτὸν περὶ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς μεθόδου τῆς Γεωγραφικῆς διδασκαλίας διὰ τὰς γυναῖκας, ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἀνάθερ ἐκδόσει τοῦ 1794.

δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ: ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας γίνεται κοινῶς εἰς τοιαύτην ἡλικίαν τοῦ μαθητοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ σκοπὸς τοῦ εἶναι πολλάκις πολὺ ἀβέβαιος καὶ κλονούμενος. Δὲν συμβαίνει πολλάκις οἱ νέοι, πλησιάζοντες καὶ εἰς τὰ Πανδιδακτήρια, νὰ ἦναι ἀκόμη ἀβέβαιοι εἰς τοὺς σκοποὺς των, καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν νὰ μεταβάλλωνται, ἐν ᾧ τότε ἔχουν τελειωμένην τὴν μελέτην τῆς Γεωγραφίας κατὰ τὴν συνήθειαν, ἢ μάλιστ' αἰς ἐρευνήσωμεν, πόσοι ἄθροιστοὶ ἐσάθυσαν τόσον εὐτυχεῖς, ὥστε νὰ ἀποκτήσωσιν ἐκείνο τὸ ἐπάγγελμα, διὰ τὸ ὁποῖον κυρίως προετοιμάσθησαν; ὀλίγοι βιάζονται ὑπὸ τῶν περιστατικῶν νὰ ἀναδέχωνται ἄλλο τι ἐπάγγελμα τελείως διαφορετικόν, δὲν γίνονται πολλάκις ἐκ φιλοσόφων πραγματευταί, ἐκ πολεμικῶν πολιτικοί, ἐκ βυναύσων τεχνῖται, ἢ ἀρχιτεχνουργοί; (φαμπρικήνται). Ἡ ἀβεβαιότης, ἥτις ποτὲ μὲν διὰ τὰς εὐκόλους καὶ ταχείας μεταβολὰς τῶν φρονημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλοτε δὲ διὰ συνεργείας ἀπροβλέπτων συμπτωμάτων κλωσσᾷ συχνάκις ἀνεπαισθήτως τὰς ἀνατροπὰς καὶ τῶν βεβαιωμάτων ἐπεχειρημάτων, πρέπει νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ μὴ προετοιμάζωμεν τοὺς νέους μόνον πρὸς ἓνα τέλος, καὶ ἀποφασιστικῶς εἰς τινὰ βαθμὸν. Ἐὰν ἐδυνάμεθα νὰ ἐφεύρωμεν κανένα τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ γενώμεθα ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἀοράτου ὁδηγίας τῆς τύχης, καὶ νὰ διευθύνωμεν τὰς πράξεις μας ἀνεμποδίστως κατὰ τὸν σκοπὸν μας,

καὶ ἐπομένως νὰ τὴν βιάσωμεν νὰ μᾶς ἀφίση ἐλευθέρους εἰς τὰ βουλευμάτά μας, χωρὶς νὰ ἐνέχῃται κοπῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις μας, τότε ἦτον κάλλιστα νὰ διδασκώμεθα καὶ νὰ γυμναζώμεθα μόνον, ὅσα ἀπέβλεπον εἰς τὸν σκοπὸν μας, διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς παραδρομὰς, καὶ οὕτω νὰ λαμβάνωσι συντομώτερον οἱ σκοποίμας βεβαιότεραν καὶ ταχύτεραν ἐκβάσιν. Ἐπειδὴ ὁμῶς εἶναι ἀδήλος εἰς ἡμᾶς ἡ πρόνοια — ἣτις ἐξουθενῶναι πολλάκις τὰ ὠφελιμώτατα σχέδια μας, καὶ αὐτοὺς τοὺς βεβαιοτάτους σκοποὺς μας, καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς δρόμον παντάπασι διαφρορετικὸν ἀπὸ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς μας καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν θέλησις ἐπροδιώρισαν εἰς ἡμᾶς — πρέπει πάντοτε νὰ προετοιμάζωμεν τὰ τέκναμας δι' ὅλας τὰς περιστάσεις, καὶ νὰ μὴ ἀφίνωμεν εἰς αὐτὰ κανένα δρόμον ἄγνωστον, τὸν ὁποῖον ἴσως μετὰ ταῦτα θεληματικῶς, ἢ ἀθελήτως ἀκολουθήσωσι.

Ἡ κατὰ τοὺς βαθμοὺς διαφορὰ τῶν σχολείων δὲν πρέπει νὰ ἦναι πολὺ μεγάλη καὶ πολυπρόκιλος. Οἱ εὐγενεῖς, καὶ οἱ διὰ ὑψηλότερα πολιτικά ὀφφίκια προετοιμαζόμενοι πολῖται, ἄς διδάσκωνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον · ὅποιος θέλει νὰ γίνῃ πραγματευτὴς, ἢ τεχνίτης, ἄς μανθάνῃ τὰς περισσοτέρας κλάσεις τοῦ φιλοσοφῆσοντος, καὶ ὁ κοινὸς πολίτης ἄς ἔχῃ ἴδιον σχολεῖον διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Αὕτη ἡ διαίρεσις εἶναι ἰκανή,

καὶ ἤδη ἐνεργεῖται εἰς τὰς ἡμετέρας τῶν ἱππέων ἀκαδημίας, τὰ γυμνάσια τὰ βασιλικά, καὶ τὰ πολιτικὰ χολεῖα, ὥστε εἰς ἡμᾶς, ὡς πρὸς τὴν διαταγὴν αὐτῶν, μὲ ὀρθὸν καὶ δίκαιον τρόπον δὲν μένει τίποτε νὰ ἐπιθυμῶμεν.

Τίνι τρόπῳ ὅμως εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ συστήματα πρέπει νὰ διδάσκηται ἡ Γεωγραφία, εἶναι ἄλλο πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν τόσῳ συντομώτερον δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, ὅσον πολλὰκις μέχρι τοῦ νῦν ἐσάθη ὑποκείμενον συγγραφικῶν ἐξετάσεων. Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ διαταγὴ σχεδὸν ὅλων τῶν σχολείων μας δὲν ἀποτείνεται παντελῶς εἰς τὴν Γεωγραφικὴν μελέτην· ἀλλὰ κοινῶς εἶναι ἐλλειπῆς καθ' ὅλα: κατὰ τὸν καιρὸν, τὰ βιβλία καὶ τοὺς Γεωγραφικοὺς πίνακας. Κατὰ μὲν τὸν καιρὸν εἶναι ἐλλειπῆς: ἐπειδὴ εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα καταγίνονται μόνον εἰς ἐπισήμας γυμνάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐννοῦνται αἱ παλαιαὶ γλῶσσαι, ἡ Θεολογία, ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἱερῶν γραφῶν, ἡ Λογικὴ καὶ ἡ Ρήτορικὴ, διὰ νὰ κοσμήσωσι μὲ βάσιν ἓνα φιλόσοφον, προικίζοντές τον πολλὰ πτωχικὰ μὲ τὰς κοινωφελεσέρας ἐπισήμας: τὴν Μαθηματικὴν, τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν, τὴν Φυσικὴν, τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Γεωγραφίαν. Εἰς ἓνα περίφημον γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον διὰ τινὰς αἰτίας δὲν ὀνομάζω, εἶναι διωρισμέναι εἰς τὴν ἀνωτάτω κλάσιν μία ὥρα διὰ τὴν Ἱστορίαν, μία διὰ τὴν Γεωγραφίαν, καὶ μία

διὰ τὴν Φυσικὴν, καὶ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν ὁμοῦ
— μία ὥρα τὴν ἑβδομάδα! ἡ Μαθηματικὴ δὲν
διδάσκεται τελείως εἰς δημοσίαις ὥρας· καὶ αἱ
κατώτεραι κλάσεις αὐτῆς ἑκατήντησαν εἰς παντελεῖ
ἔκπτωσιν· τοῦτο δὲ τὸ γυμνάσιον πρὸ 20 χρόνων
ἔλαβε μίαν νέαν μορφήν. Εἰς τινὰ σχολεῖα εἶναι
μὲν μᾶλλον καλῆτερα καὶ ὠφελιμώτερα δι' αὐτὰς τὰς
ἐπιστήμας διαταγή· πλὴν εἰς πόσα ἄλλα σχολεῖα
οὐδὲν φαίνεται ὀρθή! τί δύναται ὁ δυστυχὴς διδά-
σκαλος νὰ διδάξῃ εἰς μόναις αὐτὰς τὰς 40 ὥρας
τοῦ χρόνου, τὰς διὰ τὴν Γεωγραφίαν διωρισμέ-
νας; πόσον καιρὸν ἤθελε χρειασθῆ διὰ νὰ παραδώ-
σῃ ἓνα σύστημα τῆς Γεωγραφίας μετρίως διεξοδι-
κόν, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἡλικία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ
μαθητοῦ; ἢ πόσον πρέπει νὰ βιάζηται, πόσα
ἀναγκαῖα καὶ ἀξιογνώστα πράγματα πρέπει νὰ
παρατρέχῃ, καὶ εἰάν μεταξὺ δύο χρόνων ἤθελε
παραδώσῃ μίαν φοράν τοῦτο τὸ γεωγραφικὸν σύ-
στημα, διὰ νὰ μὴ ἤθελαν διατρέβωσιν οἱ μαθηταὶ
εἰς τὴν ἀκαδημίαν μόνον διὰ τινὰ Γεωγραφικὰ ἀπο-
σπάσματα, τὰ ὅποια δὲν ἀποδίδουσι καμμίαν τρο-
φήν; μία τοιαύτη διαταγὴ ματαιώνει τὴν διδα-
σκαλίαν αὐτῆς τῆς ἀφύκτου ἐπιστήμης.

Ὅμοίως εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ παράδοσις τῆς
ἀνωτέρας κλάσεως σπανίως συμφωνεῖ καὶ συνεχί-
ζεται μὲ τὴν παράδοσιν τῆς μικροτέρας· πόσον
δὲ ἀξιοκοτηγόρητος εἶναι καὶ ἡ τοιαύτη ἀσυμ-
φωνία καὶ ἀσυνέχεια, ὅχι μόνον εἰς τὴν Γεωγραφίαν

αν, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ἀπλῶς ἐπιστήμην, ἀνωτέρω ἀπεδείχθη· καὶ αὕτη εἶναι βέβαια ὀλιγώτερον αἰσθητὴ καὶ βλαβερὰ, ὅπου ἡ διαταγὴ τῆς παραδόσεως εἶναι ἀκατάλληλος.

Ἐπίβλαβερέρα καὶ αἰσθητοτέρα εἶναι ἡ ἔλλειψις τῶν ἑορθητικῶν μέσων. Δὲν εὐρίσκονται πανταχοῦ, ὅπου εἶναι σχολεῖα, καὶ πλούσια βιβλιοπωλεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ κάμῃ τις ἐλευθέρως μίαν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων διδακτικῶν βιβλίων, καὶ συστημάτων τῆς Γεωγραφίας· ὅθεν πολλάκις τὰ εἰσαγόμενα συγγράμματα εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι τοσοῦτον ἀκατάλληλα καὶ ἔλλειπῆ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν μαθητὴν νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν τῆς παραδόσεως διὰ τῆς ἐπιμελείας του. — Πολλὰς ἄλλας δυσκολίας ἀποσιωσῶ τῆς κατιδίαν μελέτης. Ἔτι δεινότερα εἶναι ἡ ἔλλειψις τῶν Γεωγραφικῶν Πινάκων· τούτους δὲν εἶναι συνήθεια νὰ τοὺς ἔχουν κοινῶς ὅλοι οἱ βιβλιοπῶλοι, ἀλλὰ μόνον εἰς ὀλίγους τινας τόπους εὐρίσκονται ἐργαστήρια, ὅπου πωλοῦνται. Σπανίως εὐρίσκεται ἕνας φίλος, νὰ ὑποχρεωθῆ εἰς τὴν φροντίδα τοιούτων εὐτελῶν πραγμάτων. Ὁ διδάσκαλος μακρύνεται πολὺ ἀπὸ τῶν μαθητῶν, ὅταν προσρέχωσιν εἰς αὐτόν! αὐτὸς ὢν φιλήσυχος, ἀποφεύγει τὸν κόπον· εἶναι πολὺ φιλοκερδής· πολλάκις ὁμῶς κακοπληρώνεται, εἰάν ἐκδώσῃ ἰδίους Γεωγραφικοὺς Πίνακας πρὸς χρῆσιν τοῦ σχολείου. Σπανίως φαίνεται ἕνας πω-

λητῆς χαλκογραφικῶν εἰκόνων εἰς τὸν ἀρμόδιον
χαιρὸν, διὰ τὴν ἀναπαύσιν ὀλίγον τὴν κατεπείγου-
σαν ἀνάγκην μὲ παλαιὰς καὶ δυσπωλήτους πραγ-
ματείας· καὶ ἐν ᾧ ὁ μαθητὴς θέλει τότε διὰ μι-
ᾶς τὴν προβλεφθῆ, καταντᾶ κοινῶς εἰς τὴν μεγί-
στην ἔλλειψιν, τὴν ὀχληράν ἀναοργυρίαν, ἣτις κατα-
θλίβει τόπους εὐφρεῖς νόας, οἵτινες χωρὶς τῆς
εὐτυχούς συνδρομῆς τῶν περιστάσεων, σεροῦνται
τὰ πρὸς τὴν ἀληθῆ παιδείαν βοηθητικὰ μέσα,
καὶ οὕτω μένουσιν αἰωνίως μεσαιῶι. Ἐκ τούτου
προξενεῖται, ὅτι ἐνίοτε εἰς ἕνα τοιοῦτον σχολεῖ-
ον κατὰ τὴν ὥραν τῆς Γεωγραφικῆς παραδόσεως,
δὲν παριστάνεται οὔτε ἕνας Γεωγραφικὸς πίναξ,
χωρὶς τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον, καὶ εἰάν ὁ δι-
δάσκαλος περιγράφη ἐπιπόνως, τὴν ἀποκτήσῃ ὁ
μαθητὴς μίαν σαφῆ γνῶσιν τῶν συνόρων, τοῦ με-
γέθους, τῶν ποταμίων ρευμάτων, τῆς συνεχείας
τῶν ὀρέων, καὶ τῆς θέσεως τῶν πόλεων τινὸς τό-
που· ὅθεν ὅλη ἡ παράδοσις ἀποκαθίσταται ἀτε-
λεσφόρητος, νεκρὰ καὶ ματαία. Εἰς τινὰ σχο-
λεῖᾶ εὐρίσκονται ἱκανὰ Βιβλία καὶ πίνακες, πλὴν
ᾧς θεωρήσωμεν ὅποια βιβλία καὶ πίνακας μέχρι
τοῦ νῦν ἔδιδον εἰς τὰς χεῖρας τῶν νέων; τάχα
εἶναι ταῦτα ἀνάλογα μὲ τὴν διδασκαλίαν, καὶ
τὴν κατὰ μικρὸν πρόοδον εἰς τὴν ἐπιστήμην; περι-
έχουν τὸ ἀνήκον εἰς πᾶσαν κλάσιν, χωρὶς τὴν εἶ-
ναι ἔλλειπῆ, ἢ τὴν περιττολογῶσιν; ἔχουν ἐκείνην
τὴν φωτεινὴν τάξιν, ἣτις βοηθεῖ πολὺ τὴν μνή-
μην, καὶ εὐκολύνει τὴν συνεπιθεώρησιν τοῦ ὅλου

καὶ τὰς κατιδίαν μελέτας; ὅλα ταῦτα τὰ ἐρωτήματα μᾶς ἀποκαταντῶσιν εἰς τὸ προῤῥηθὲν ἀνωτέρω τὸ,

Πῶς πρέπει νὰ ἐκτεθῶσι τὰ Γεωγραφικὰ βιβλία καὶ οἱ πίνακες, τὰ πρὸς διδασκαλίαν τῶν νέων ἀφορῶντα.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀποδεχθεῖσαν, καὶ εὐελπίως ἀναντίρρητον δόξαν προκύπτουσι δύο γενικά αἰτήματα: 1) Ὅτι πρέπει αὐτὰ νὰ διαιρῶνται εἰς τοσαύτας περιόδους, ὅσας μέλλει ὁ μαθητὴς νὰ μελετήσῃ, καὶ 2) ὅτι πᾶσα περίοδος πρέπει νὰ ἔχη ἕκθεσιν ἀνάλογον.

Πρώτην περίοδον ἐδῶ δὲν ἐννοῶ τὰς τυχούσας ἐρμηνείας τῶν συγκεχυμένων γνώσεων, μετὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀρχηνᾶ πᾶσα παιδικὴ διδασκαλία (*) ἀλλ' ἐννοῶ μίαν συνεχῶς προβαίνουσαν συστηματικὴν παράδοσιν. Ὁ Μαθητὴς πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχη τινὰς προηγουμένης γνώσεις, καὶ ὅταν ἀρχηνᾶ νὰ διδαχθῇ τὴν πρώτην περίοδον. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο, τοῦλάχιστον εἰς τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν οὔτε πάντοτε τυχαίνει, οὔτε τὸ

---

*) Συγκεχυμένας γνώσεις ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς, τὰς περιεχομένας ἀρχοειδεῖς ἐρμηνείας τῆς Γεωγραφίας, εἰς τὰς μεθοδικὰς παιδαγωγίας.